

DOI 10.33099/2618-1614-2021-16-3-3-12

УДК 355/359(477)

А. В. Таран,

Міністр оборони України

Основні результати діяльності Міністерства оборони України з реалізації завдань оборонної реформи у 2020–2021 роках та завдання на перспективу

У статті висвітлені основні результати діяльності Міністерства оборони України з реалізації оборонної реформи у 2020–2021 рр. та окреслені завдання щодо її продовження на довгострокову перспективу.

Ключові слова: оборонна реформа, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, сили оборони, система стратегічного планування, оборонне планування на основі спроможностей.

© А. В. Таран, 2021

З початком збройної агресії Російської Федерації проти України пріоритети в реалізації воєнної політики нашої держави спрямовувалися на відсіч збройній агресії з одночасним здійсненням заходів оборонної реформи з метою посилення спроможностей сил оборони, підвищення їхньої готовності до виконання завдань за призначенням та участі у проведенні спільних з підрозділами НАТО бойових дій (операцій).

Основні напрями реалізації воєнної політики України, стратегічні цілі та очікувані результати розвитку сил оборони на період до 2020 р. були визначені попереднім Стратегічним оборонним бюлетенем України [1].

Протягом 2016–2019 рр. було виконано низку завдань оборонної реформи, серед яких:

- посилений демократичний цивільний контроль над силами оборони та розмежовані повноваження між оборонним відомством та Збройними Силами;
- закладені основи нової системи об'єднаного керівництва силами оборони та військового управління у Збройних Силах;
- запроваджене планування розвитку спроможностей сил оборони та планування оборони держави;
- розпочате створення нових систем логістичного й медичного забезпечення та підтримки (оперативного забезпечення) військ (сил) Збройних Сил України;
- започатковані нові підходи до здійснення закупівель в оборонній сфері;
- нарощені спроможності сил оборони на узбережжі та в акваторії Чорного та Азовського морів;
- розроблені нові доктрини з підготовки і застосування Збройних Сил України;
- удосконалена система кадрового менеджменту та створені умови для дотримання гендерної рівності в силах оборони.

Водночас у процесі реалізації завдань (заходів) оборонної реформи виявлені істотні проблеми функціонування сил оборони в умовах існуючих і потенційних загроз, зокрема:

- недосконалість законодавства України у сфері оборони;
- незавершеність створення систем:
 - об'єднаного керівництва силами оборони та військового управління у Збройних Силах;
 - стратегічних комунікацій у силах оборони;
 - автоматизованої системи оперативного (бойового) управління, зв'язку, розвідки та спостереження;
- недостатній рівень оснащення сил оборони новітнім озброєнням та військовою (спеціальною) технікою;
- незавершеність створення системи територіальної оборони та руху опору тощо [2].

Необхідність розв'язання зазначених проблем у силах оборони в умовах збройної агресії зумовлює потребу в послідовному продовженні виконання завдань (заходів) оборонної реформи та цілеспрямованому розвитку необхідних спроможностей відповідно до принципів і стандартів НАТО.

Провідна роль у продовженні здійснення заходів оборонної реформи та подальшому розвитку спроможностей належатиме Міністерству оборони України.

Мета статті полягає у висвітленні основних результатів діяльності Міністерства оборони України з реалізації завдань (заходів) оборонної реформи у 2020–2021 рр. та окресленні завдань на перспективу до 2030 р.

Виклад основного матеріалу. Діяльність Міністерства оборони України із забезпечення формування та реалізації державної політики з питань національної безпеки України у сфері оборони у 2020–2021 рр. базувалася на вимогах ключових нормативно-правових актів, а також інших документів у сфері національної безпеки та оборони (рис. 1), зокрема:

- результатів оборонного огляду [3];
- Стратегії національної безпеки України [4];
- Плану реалізації Програми Президента України та завдань Верховної Ради України;
- Програми діяльності Уряду.

- 1 **Результати оборонного огляду** (затверджені Указом Президента України від 24 березня 2020 року № 106)
- 2 **Стратегія національної безпеки України** (затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392)
- 3 План реалізації **Програми Президента України** та завдань **Верховної Ради України**
- 4 **Програма діяльності Уряду** (найближчим часом буде винесена на розгляд Верховної Ради України)

Головне завдання – забезпечення відсічі збройної агресії Російської Федерації та запобігання її подальшій ескалації шляхом посилення потенціалу стримування та зміцнення міжнародної підтримки України з нарощуванням безпекової допомоги

Рис. 1. Ключові документи з питань національної безпеки та оборони України у 2020–2021 рр.

Відповідно до положень зазначених документів, головним завданням у 2020–2021 рр. було забезпечення відсічі збройній агресії Російської Федерації та запобігання її подальшій ескалації шляхом посилення потенціалу стримування та зміцнення міжнародної підтримки України з нарощуванням безпекової допомоги.

Міністерство оборони спрямовувало діяльність із розвитку потенціалу стримування за такими пріоритетами:

- боєздатні Збройні Сили України;
- підготовлений і вмотивований військовий резерв;
- ефективна територіальна оборона.

При цьому реалізація пріоритетів розвитку потенціалу стримування забезпечувалася за такими напрямками:

- 1) перегляд і забезпечення виконання законодавства, оновлення документів планування у сфері оборони;
- 2) зміцнення демократичного цивільного контролю за Збройними Силами України;

3) трансформація сфери оборони за стандартами НАТО;

4) людиноцентрична соціальна політика: у центрі уваги – потреби солдата, сержанта, офіцера, працівника, ветерана;

5) забезпечення потреб в озброєнні та військовій техніці;

6) розвиток інфраструктури, систем усебічного забезпечення Збройних Сил;

7) зміцнення бойового потенціалу Збройних Сил України.

На сьогодні в Міністерстві оборони України практично реалізовані перелічені нижче заходи й досягнуті результати.

За першим напрямом (перегляд і забезпечення виконання законодавства, оновлення документів планування у сфері оборони):

1. Завершується розробка основних документів планування та програмування у сферах національної безпеки та оборони, передбачених Законами України «Про національну безпеку України» [5], «Про оборону України» [6] та відповідними указами Президента України.

Це дало змогу визначити загальну логіку формування й реалізації воєнної політики як складової державної політики у сфері національної безпеки та оборони, а також сформулювати бачення подальшої інтеграції основних процесів стратегічного планування як функцій державного управління, а саме: планування оборони держави, мобілізаційного планування та оборонного планування в Міністерстві оборони України (рис. 2).

2. Уперше розроблена та затверджена Стратегія воєнної безпеки України [7], яка запроваджує всеохоплюючий підхід до оборони держави на засадах стримування, стійкості та взаємодії.

Крім того, Стратегією воєнної безпеки України визначені цілі державної політики у воєнній сфері, які планується досягти через:

- достатні оборонні спроможності держави;
- потужну територіальну оборону у взаємодії з рухом опору;
- ефективний менеджмент у сфері оборони, заснований на засадах демократичного цивільного контролю;
- професійний персонал сил оборони, посилений підготовленим і вмотивованим резервом;
- сучасне високотехнологічне озброєння та військову техніку сил оборони;
- розвинену військову інфраструктуру, об'єднану логістику та достатні запаси матеріальних засобів, дієву систему медичного забезпечення;
- взаємосумісні з відповідними структурами держав – членів НАТО сили оборони, які відповідатимуть критеріям набуття повноправного членства України в НАТО.

3. На основі Стратегії воєнної безпеки України Міністерством оборони розроблено Стратегічний оборонний

ДЕРЖАВНІ ПОЛІТИКИ ТА ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Рис. 2. Державні політики та функції державного управління

бюлетень України [2]. Документ визначає стратегічні цілі розвитку сил оборони:

- стратегічна ціль 1 – ефективний оборонний менеджмент та система об'єднаного керівництва силами оборони;
- стратегічна ціль 2 – професійний та вмотивований персонал сил оборони, численний військовий резерв;
- стратегічна ціль 3 – сучасне технічно готове озброєння, військова та спеціальна техніка, достатні запаси ракет і боєприпасів;
- стратегічна ціль 4 – розвинена військова інфраструктура, логістика та запаси матеріальних засобів;
- стратегічна ціль 5 – інтегровані оперативні (бойові та спеціальні) спроможності Збройних Сил України, інших складових сил оборони;

Документ також містить завдання й очікувані результати досягнення стратегічних цілей розвитку та основні спроможності всіх складових сил оборони.

4. На основі Стратегічного оборонного бюлетеня нині розробляються:

- Державна цільова оборонна програма розвитку Збройних Сил України;

- Державна цільова оборонна програма розвитку озброєння та військової техніки;
- комплекс програм (окремих проєктів) видів та окремих родів військ (сил) Збройних Сил.

Зазначені державні програми та комплекс програм (окремих проєктів) спрямовані на розв'язання проблем забезпечення оборони держави та розвиток Збройних Сил, інших складових сил оборони, зокрема їхнє оснащення сучасним озброєнням і військовою технікою, створення запасів матеріально-технічних засобів, реалізацію інших заходів з посилення обороноздатності держави, створення нових, розвиток існуючих та позбавлення від застарілих спроможностей Міноборони, Збройних Сил та інших складових сил оборони.

5. Крім того, Міністерство оборони України спільно з іншими державними органами завершило розроблення проєкту Плану оборони України.

План оборони України є новою складовою в системі планування у сферах національної безпеки та оборони й за ініціативою Президента України розроблений у державі вперше.

Метою розроблення плану оборони держави є забезпечення цілеспрямованого, об'єднаного єдиним замислом залучення органів державної влади, інших державних органів до планування та виконання заходів підтримки або забезпечення дій сил оборони під час виконання ними завдань за визначеними сценаріями їх застосування.

6. Генеральний штаб Збройних Сил України завершує розроблення проекту Стратегічного замислу застосування сил оборони.

За другим напрямом реалізації пріоритетів розвитку потенціалу стримування – зміцнення демократичного цивільного контролю за Збройними Силами України:

У рамках упровадження оборонної реформи триває вдосконалення законодавства у сфері оборони, зміцнюється демократичний цивільний контроль над Збройними Силами України.

1. Міністерство оборони активно співпрацює з народними депутатами України, профільним парламентським комітетом у процесі розроблення законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань національної безпеки і оборони щодо посилення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України, удосконалення питань військового керівництва та процедур оборонного планування».

Зазначений законопроект містить низку важливих змін до чинних законів України (рис. 3).

Розроблено основні документи планування у сферах національної безпеки і оборони

Сформовано систему стратегічного планування:

ґрунтується на єдиному баченні довгострокового (на період до 2030 року) розвитку безпекового середовища

поєднує у собі планування оборони держави, стратегічне планування застосування сил оборони, оборонне та мобілізаційне планування

Рис. 3. Основні новації законопроекту

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань національної безпеки і оборони щодо посилення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України, удосконалення питань військового керівництва та процедур оборонного планування»

Усього впродовж 2020–2021 рр. Міністерство оборони України розробило 202 законодавчі й нормативно-правові акти (з них 65 у 2021 р.):

- законів України – 7 (з них 4 у 2021 р.);
- указів Президента України – 93 (з них 23 у 2021 р.);
- постанов та розпоряджень Уряду – 102 (з них 38 у 2021 р.).

Прийняття зазначених актів дало змогу забезпечити:

- підтримання на належному рівні обороноздатності держави, боєздатності Збройних Сил, інших військових формувань;

- визначення організаційних засад національного спротиву, створення Сил територіальної оборони та збільшення у зв'язку із цим чисельності Збройних Сил на 11 тис. військовослужбовців;

- удосконалення питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку, в тому числі створення територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки;

- виконання пріоритетних завдань оборонної реформи для побудови Збройних Сил за стандартами НАТО;

- організацію заходів оборонного планування, проведення оборонного огляду;

- забезпечення демократичного цивільного контролю;

- професіоналізацію сил оборони, створення військового резерву;

- задоволення невідкладних потреб Збройних Сил шляхом постачання сучасного озброєння та військової техніки;

- забезпечення безперервного харчування військовослужбовців в умовах запровадження карантинних обмежень;

- удосконалення порядку надання медичної допомоги, лікування та реабілітації поранених військовослужбовців усіх складових сил безпеки та оборони;

- поглиблення міжнародного співробітництва, зокрема шляхом укладення міжнародних договорів з іноземними партнерами з питань розвитку військово-технічного співробітництва, постачання, ремонту (модернізації) озброєння, боєприпасів, військової техніки, кібернетичного захисту, обміну інформацією тощо.

2. З метою посилення обороноздатності держави в міжнародному форматі між Міністерством оборони України та Міністерством оборони США підписано Рамкову угоду щодо стратегічних основ оборонного партнерства. Ця угода визначає структуру та створює нові можливості для істотного посилення співробітництва у сфері оборони з нашим ключовим стратегічним партнером.

З метою розвитку двосторонньої співпраці зі США підписаний також іще один проривний документ – Угода між Урядом України та Урядом США про проекти у сфері досліджень, розробок, випробувань та оцінювання. Вона створює умови для залучення інвестицій американської сторони, впровадження передових оборонних технологій і започаткування проектів у сфері модернізації озброєння та військової техніки.

У червні цього року підписаний Меморандум про реалізацію проектів морського партнерства між консорціумом промисловості Сполученого Королівства Великої Британії та Військово-Морськими Силами Збройних Сил України. Це є першим кроком до використання іноземного фінансового кредиту для закупівлі озброєння та військової техніки, а також будівництва об'єктів інфраструктури в інтересах Військово-Морських Сил Збройних Сил України на загальну суму 1,7 млрд фунтів стерлінгів.

У вересні 2021 р. підписаний Меморандум про співпрацю між Міністерством оборони України та компанією Bayraktar Savunma щодо будівництва та облаштування спільного навчально-випробувального центру. Згідно з документом, Bayraktar побудує поблизу Василькова центр з обслуговування, поточного ремонту, модернізації безпілотних авіаційних комплексів (БпАК) компанії. У центрі здійснюватимуться також навчання й підготовка персоналу, який працюватиме із цими БпАК.

Загалом у 2020–2021 рр. Міністерство оборони України уклало дев'ять міжнародних актів (з них два у 2021 р.) та п'ять документів міжнародного характеру (рис. 4).

Удосконалення законодавства, зміцнення демократичного цивільного контролю над ЗС України

Розробляється законопроект про внесення змін до 18 законів у сфері оборони. Законопроект передбачає, зокрема, внесення змін до законів України:

«Про національну безпеку України» – для формування вертикалі управління, властивої для НАТО, та засад розподілу відповідальності і повноважень між ключовими органами влади та органами військового управління

«Про оборону України» – для уточнення ролі цивільних та військових посадових осіб у процесі підготовки держави до оборони та відсічі збройній агресії

«Про Збройні Сили України» – для уточнення повноважень Міністерства оборони України у сфері управління Збройними Силами України

Протягом 2020–2021 рр. загалом розроблено 202 законодавчі та нормативно-правові акти (в тому числі 65 у 2021 р.):

- Законів України – 7 (з них 4 у 2021 р.)
- Указів Президента України – 93 (з них 23 у 2021 р.)
- Постанов та розпоряджень Уряду – 102 (з них 38 у 2021 р.)

Рис. 4. Нормативне забезпечення реалізації оборонної реформи в міжнародному форматі

3. До кінця 2021 р. заплановане внесення на розгляд Верховної Ради низки законопроектів, основні з яких:

- утворення військової поліції;
- внесення змін до статутів Збройних Сил України з метою вдосконалення діяльності командирів (начальників) у частині дисциплінарних повноважень.

4. З метою систематичного інформування суспільства про діяльність Міністерства оборони, Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, стан виконання заходів розвитку видано інформаційний бюлетень «Біла книга 2019–2020. Збройні Сили України, Держспецтрансслужба» [8].

За третім напрямом реалізації пріоритетів розвитку потенціалу стримування триває трансформація Збройних Сил України за стандартами НАТО:

1. Завдання та заходи оборонної реформи, визначені попереднім Стратегічним оборонним бюлетенем України [1], виконані на 88%.

2. Проведені ключові заходи щодо трансформації системи управління Збройних Сил України на основі принципів військового управління НАТО:

- розділені посади Головнокомандувача Збройних Сил та начальника Генерального штабу;
- Генеральний штаб переведений на J-структуру;
- удосконалені структури Командувань видів, окремих родів військ (сил), Сил логістики та органів управління оперативного рівня Збройних Сил України, які також переведені на функціонування у складі G, A, N структур;
- сформовані Командування об'єднаних сил, Командування Військ зв'язку та кібербезпеки, Сил підтримки, Медичних сил Збройних Сил України з підпорядкуванням їм відповідного комплексу військових частин.

Опрацьовується питання створення кібервійськ.

3. Міністерство оборони спільно з Головнокомандувачем Збройних Сил та Генеральним штабом продовжує роботу з оптимізації структури Збройних Сил, командувань, об'єднань, з'єднань та інших органів військового управління.

4. Послідовно впроваджується метод оборонного планування на основі спроможностей, прийнятий у державах – членах НАТО.

За участю іноземних радників та експертів НАТО:

- розроблена Об'єднана оперативна концепція 2030;
- уточнений Єдиний перелік (Каталог) спроможностей Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших складових сил оборони;
- розроблений Каталог типових носіїв спроможностей;
- розроблений пріоритетизований перелік критичних (необхідних) спроможностей, зокрема тих, які потребують залучення матеріально-технічної допомоги країн-партнерів.

5. На цей час усього запроваджені 303 стандарти НАТО шляхом розроблення 331 національного документа, зокрема у 2020–2021 рр. запроваджені 68 стандартів НАТО шляхом розроблення 75 національних документів.

Загалом кількість запроваджених стандартів НАТО становить 13% від їхньої загальної кількості, що перевищує показники деяких держав – партнерів НАТО (Австрії) та навіть нових держав – членів НАТО (Північної Македонії).

За четвертим напрямом реалізації пріоритетів розвитку потенціалу стримування в кадровій та соціальній політиці впроваджується людиноцентричний підхід, зокрема шляхом підвищення рівня соціального захисту й забезпечення гендерної рівності.

1. Розроблені зміни до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [9] щодо заохочення громадян України до проходження військової служби за контрактом, поліпшення соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, захисту військовослужбовців в інформаційному просторі та збереження їхньої репутації як політично неупереджених.

2. У Міноборони створений механізм запровадження політики рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у Збройних Силах України.

У цьому році жінка-військовослужбовець уперше призначена на посаду командувача (Медичних сил) з отриманням звання бригадний генерал.

75 осіб призначені радниками з гендерних питань.

Забезпечено участь семи жінок – військовослужбовців Збройних Сил (8,3%) у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки, багатонаціональних органах управління, закордонних дипломатичних установах України.

Прийнято на навчання до військових (військово-морських ліцеїв) 107 дівчат.

Частка жінок, прийнятих на навчання до вищих військових навчальних закладів за результатами вступної кампанії 2021 р., становить 18%.

Розроблений проєкт Закону України щодо врегулювання питання реагування, запобігання та протидії проявам дискримінації та сексуальних домагань серед військовослужбовців.

3. Затверджена концепція військової кадрової політики Міністерства оборони України на період до 2025 р. [10], яка передбачає формування та реалізацію військової кадрової політики відповідно до принципів НАТО.

Оновлена військова кадрова політика Міністерства оборони України орієнтована передусім на забезпечення потреб кожної особи, розвитку в неї стійкої мотивації до тривалого проходження військової служби за контрактом, зменшення відпливу кваліфікованих та досвідчених військовослужбовців.

Для цього до кінця 2025 р. передбачено:

- упровадити систему управління військовою кар'єрою за військовим званням, яка дасть змогу кожному військовослужбовцю бачити перспективу свого кар'єрного зростання протягом повного циклу проходження військової служби (від прийняття на військову службу до звільнення з військової служби);

- переглянути структуру грошового забезпечення військовослужбовців (на основі ієрархії військових звань) та збільшити його рівень (мінімальний розмір грошового забезпечення рекрута становитиме близько 12,4 тис. грн, а солдата – 13,1 тис. грн);

- забезпечити житлом близько 44,8 тис. військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, які набули право на отримання житла, шляхом будівництва та придбання постійного, службового житла, виплати грошової компенсації за неотримане житло за рахунок коштів Державного бюджету.

З метою оцінювання відповідності професійної військової освіти потребам і вимогам інтеграції України до НАТО в жовтні-листопаді 2020 р. проведено її інституційний аудит за безпосередньої участі іноземних радників.

Уведено нові військові звання вищого офіцерського, рядового та сержантського складу, які відповідають стандартам НАТО [11, 12].

4. Триває нарощування оперативного резерву першої та другої черг за рахунок військово-навчених ресурсів, які мають практичний досвід проходження військової

служби, насамперед тих, хто брав участь у бойових діях. Станом на цей час чисельність резервістів складає понад 200 тис. осіб з бойовим досвідом виконання завдань у зоні операції Об'єднаних сил.

Уведено в експлуатацію автоматизовану систему Єдиного державного реєстру військовозобов'язаних.

За **п'ятим напрямом** реалізації пріоритетів розвитку потенціалу стримування (забезпечення потреб в озброєнні та військовій техніці):

1. Відповідно до показників Державного оборонного замовлення (ДОЗ) нарощуються темпи переозброєння Збройних Сил та інших складових сил оборони, у тому числі військово-морської компоненти, як власними силами, так і за допомогою міжнародних партнерів.

Необхідно зазначити, що показники та проєкти змін до ДОЗ перед поданням до Уряду обговорюються та узгоджуються з представниками профільних комітетів Верховної Ради України.

Відповідно до основних показників ДОЗ у 2020–2021 рр. виконувалися 49 дослідно-конструкторських робіт (24 у 2020 р. та 25 у 2021 р.).

За результатами випробувань прийняті на озброєння (постачання) Збройних Сил України 42 нові зразки озброєння та військової техніки (ОВТ) (33 у 2020 р. та 9 у 2021 р.).

Загалом за цей період до складу Збройних Сил України поставлено більше 10 тис. нових та модернізованих зразків ОВТ.

Упродовж січня-вересня 2021 р. Міністерством оборони України забезпечене укладання державних контрактів та взяття зобов'язань на понад 80% від передбаченого у 2021 р. обсягу коштів державного оборонного замовлення.

З метою своєчасного та якісного виконання запланованих заходів існує потреба внесення змін до показників державного оборонного замовлення. На сьогодні Міністерством оборони України опрацьовані зазначені пропозиції змін; після їх затвердження Кабінетом Міністрів України та погодження Комітетом Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки, ДОЗ буде повністю профінансоване.

2. Успішно реалізуються укладені у 2021 р. масштабні прямі зовнішньоекономічні контракти щодо:

- будівництва кораблів класу корвет для потреб ВМС;
- постачання БпАК Bayraktar TB2 UAS;
- закупівлі протимінних кораблів класу Sandown та будівництва ракетних катерів Р-50 з протикорабельним озброєнням у рамках кредитної угоди з Великою Британією;
- обладнання існуючих патрульних та артилерійських катерів ракетними комплексами Sea Spear;
- постачання боєприпасів;
- постачання систем радіоелектронної протидії TRC 274;
- готується до укладання контракт із французькою компанією MBDA на постачання зенітно-ракетного

комплексу морського базування VLMіса в рамках виконання контракту з будівництва корабля класу корвет.

За шостим напрямом реалізації пріоритетів розвитку потенціалу стримування триває розбудова об'єктів інфраструктури:

1. Збудовані та відновлені майже дві тисячі об'єктів інфраструктури Збройних Сил України.

Триває будівництво табірних містечок для розміщення військових частин у польових таборах.

Запроваджено забезпечення військ (сил) малогабаритними польовими модулями для розміщення особового складу безпосередньо в районах виконання завдань (полігонах).

2. Триває відновлення об'єктів базування Військово-Морських Сил Збройних Сил України на Чорному морі (дев'ять військових містечок та один порто-пункт) і поліпшення (відновлення) інфраструктури для розміщення підрозділів берегових військових частин і надводних кораблів.

Для забезпечення належного розміщення структурних підрозділів Збройних Сил у 2020 р. Міністерство оборони підготувало два розпорядження Кабінету Міністрів України і три спільні накази, згідно з якими до сфери управління Міноборони прийняті 45 будівель та 12 об'єктів індивідуально визначеного майна.

3. Квартино-експлуатаційними органами Збройних Сил укладені понад 660 договорів оренди нерухомого військового майна загальною площею 278009,01 м², що дало змогу отримати кошти обсягом 44,16 млн грн.

Укладено також 57 договорів спільного обробітку землі загальною площею 38,6 тис. га та отримано 52,585 млн грн.

На виконання Указу Президента України [13] здійснюються заходи щодо підвищення стану забезпечення живучості, вибухопожежобезпеки та охорони на арсеналах, базах та складах зберігання боезапасу Збройних Сил. Усього заплановано збудувати 187 сховищ; за новими контрактами будуються 152 сховища.

4. Міноборони активно вживаються заходи щодо внесення до Державного земельного кадастру відомостей про земельні ділянки, що належать до земель оборони, їхні кількісні, якісні характеристики та грошову оцінку, а також щодо реєстрації речових прав на них.

Із 520,83 тис. га земель, що перебувають на обліку Міноборони, підлягають державній реєстрації 455,13 тис. га. На цей час зареєстровано 276,43 тис. га, що становить 60,7% від потреби.

У 2021 р. за рахунок Міноборони сплановано реєстрацію ділянок площею 14 тис. га. Крім того, за домовленостями з Держгеокадастром заплановано зареєструвати ще 33,1 тис. га земель оборони. Загалом у 2021 р. реєстрації підлягають 47 тис. га ділянок, тоді як у 2020 р. зареєстровано 17 тис. га ділянок.

5. Спільно з Держгеокадастром протягом 2021 р. повернуто в користування Міноборони земельних ділянок

загальною площею близько 8 тис. га у Львівській, Черкаській, Одеській та Київській областях (у 2020 р. спільно з органами прокуратури повернуто 1,9 тис. га).

Нині триває активна робота з повернення земельних ділянок у Київській, Одеській та Черкаській областях орієнтовною площею понад 600 га.

6. Крім того, Міноборони за сприяння Мін'юсту й Мінагрополітики оскаржує до Антирейдерської комісії Мін'юсту незаконні дії державних реєстраторів. Міноборони із залученням Антирейдерської комісії проводить роботу з оскарження незаконної реєстрації 70 земельних ділянок, що дасть змогу в максимально короткі терміни повертати земельні ділянки та нерухоме майно Міноборони.

Протягом 2020–2021 рр. до сфери управління Міноборони на підставі судових рішень фактично повернуто:

- земель оборони – 15 208,7 га (15 160,0 га у 2020 р. та 48,7 га у 2021 р.);
- нерухомого військового майна – 31 675,8 м² (3 244,6 м² у 2020 р. та 28 431,2 м² у 2021 р.);
- грошових коштів – 57,9 млн грн (21,7 млн грн у 2020 р. та 36,3 млн грн у 2021 р.).

У рамках укладеного Меморандуму про співпрацю між Міноборони та Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру за рахунок Держгеокадастру у 2021 р. сплановано проведення державної інвентаризації 275 земельних ділянок зі складу земель оборони загальною обліковою площею 39 тис. га.

7. Забезпечено діагностику на COVID-19 на базі мобільних лабораторій методом ПЛР-тестування особового складу, який виконує завдання за призначенням у районах проведення операції Об'єднаних сил (ООС).

Крім того, триває вакцинація особового складу Збройних Сил України.

Для лікування хворих на COVID-19 у районі проведення ООС наявні 130 інфекційних ліжок. Крім цього, розгорнуті 154 обсерватори на 1625 ліжок.

У закладах охорони здоров'я Міністерства оборони України наявні та працюють три мобільні й шість стаціонарних ПЛР лабораторій.

Загалом проведено 194 950 ПЛР-тестування, у тому числі 3738 – мобільними лабораторіями.

Передбачене додаткове розгортання 800 ліжок інфекційного профілю в терапевтичних відділеннях закладів охорони здоров'я в системі Міністерства оборони та розгортання інфекційних відділень на 200 ліжок на базі військових мобільних госпіталів у районі проведення операції Об'єднаних сил.

Визначено можливості закладів охорони здоров'я в системі Міністерства оборони України з надання медичної допомоги інфекційним хворим – 850 ліжок (33 боксованих та 77 напівбоксованих). Крім цього, в районі проведення операції Об'єднаних сил розгорнуті 137 ізоляторів на 1751 ліжку, з них 446 із кисневою терапією (запас кисню 8840 тис. л).

За сьомим напрямом реалізації пріоритетів розвитку потенціалу стримування зміцнюється бойовий потенціал Збройних Сил України.

1. Триває практичне набуття Збройними Силами необхідних критичних спроможностей, передусім шляхом реформування системи підготовки військ.

Упроваджено стандартизовані процедури підготовки та оцінювання, які прийняті в країнах – членах НАТО.

У минулому році були введені в дію 172 нові концептуальні документи (доктрини, настанови) та понад 7 тис. стандартів індивідуальної та колективної підготовки.

У 2021 р. проведено: командно-штабних навчань – понад 50; командно-штабних тренувань – близько 900; тактичних навчань з бойовою стрільбою – близько 60; тактичних (тактико-спеціальних) навчань – близько 1000 (у тому числі бригадного рівня – близько 60; батальйонного – 220; ротного – понад 550).

2. Організоване проведення заходів об'єднаної (спільної) підготовки, у тому числі в рамках розгорнутих в Україні тренувальних місій та груп JMTG-U (США), UNIFIER (Канада), ORBITAL (Великої Британія).

Протягом 2020 р. проведений 271 захід оперативної підготовки та заплановані 248 заходів на 2021 р.

Основний результат бойової підготовки протягом 2020–2021 рр. – забезпечена готовність частин (підрозділів) бойового складу Збройних Сил до виконання завдань в ООС та поглиблена взаємосумісність із підрозділами країн – членів НАТО.

3. Протягом 2020–2021 рр. створені 27 нових військових частин. Нарощений рівень укомплектованості військових частин бойового складу Збройних Сил України. На сьогодні досягнуто позитивних результатів щодо підвищення загального рівня укомплектованості особовим складом Збройних Сил України.

4. Зберігається стала тенденція до подальшого збільшення укомплектованості бойових військових частин. З початку року на військову службу за контрактом прийняті понад 20 тис. осіб.

З 1 січня 2022 р. чисельність Збройних Сил України буде збільшена на 11 тис. осіб [14].

На сьогодні існує низка проблемних питань, які негативно впливають на прийняття рішення щодо проходження військової служби за контрактом, а саме:

- низький рівень конкурентоздатності грошового забезпечення;
- низький рівень забезпеченості житлом та соціально-побутовими об'єктами інфраструктури військових містечок;
- низький рівень ефективності системи пільг та соціальних гарантій для військовослужбовців.

5. У рамках реалізації положень законодавства про організацію національного спротиву здійснюється розвиток системи територіальної оборони (ТрО):

- здійснено перехід до бригадної структури, створено 25 бригад ТрО;

- набуто спроможностей Командуванням ТрО Командування Сухопутних військ, управліннями ТрО оперативних командувань у G-структурі щодо планування застосування та управління силами й засобами ТрО;

- набуто спроможностей управліннями бригад (батальйонів) ТрО;

- практично апробовано тимчасові програми індивідуальної та колективної підготовки резервістів і військовозобов'язаних військових частин (підрозділів) ТрО, проекту тимчасового Бойового статуту військових частин (підрозділів) ТрО (частина – II, батальйон).

6. Успіх відсічі збройній агресії Російської Федерації та недопущення її ескалації значною мірою залежать від позиції світової спільноти.

Міністерством оборони України послідовно здійснюються заходи зі зміцнення міжнародної підтримки України та нарощування безпекової допомоги (рис. 5).

Нормативне забезпечення посилення обороноздатності держави в міжнародному форматі

- Підписано **Рамкову угоду щодо стратегічних основ оборонного партнерства** між Міністерством оборони України та Міністерством оборони США
- Підписано **Угоду між Урядом України та Урядом США** про проекти у сфері досліджень, розробок, випробувань та оцінювання
- Підписано **Меморандум про реалізацію проєктів морського партнерства** між консорціумом промисловості Сполученого Королівства та ВМС ЗС України
- Підписано **Меморандум про співпрацю між Міністерством оборони України та компанією Bayraktar Savunma** щодо будівництва та облаштування спільного навчально-випробувального центру

Загалом у 2020 – 2021 роках **Міністерством оборони України укладено 9 міжнародних актів (з них 2 у 2021 р.) та 5 документів міжнародного характеру**

Рис. 5. Заходи зі зміцнення міжнародної підтримки України

У 2020–2021 рр. відкриті апарати військових аташе в Іспанії та Японії; у 2022 р. заплановане відкриття в Аргентині, Саудівській Аравії, Йорданії та Катарі.

Пріоритетними завданнями на найближчу перспективу є:

- практична реалізація досягнутих під час візиту Президента України до США домовленостей щодо суттєвого посилення співробітництва між Україною та США у сфері оборони. Зазначене передбачає застосування нових підходів до реалізації проєктів розвитку спроможностей Збройних Сил України за рахунок поєднання національних та міжнародних ресурсів, передусім у сфері протиповітряної оборони;

- реалізація спільних проєктів з Великою Британією й Туреччиною щодо посилення спроможностей Військово-Морських Сил Збройних Сил України;

- залучення потенціалу та ресурсів Європейського Союзу для посилення спроможностей українського війська у сферах кібероборони та протимінної діяльності, а також розвитку системи професійної військової освіти;

- започаткування Місії Європейського Союзу з консультативно-дорадчої допомоги та підготовки;

- розширення формату існуючих та започаткування нових іноземних навчально-тренувальних місій на території України;

- перехід до нового формату взаємодії та співпраці з НАТО в рамках Індивідуальної адаптованої програми партнерства для набуття критеріїв щодо реалізації стратегічного курсу держави на членство в НАТО;

- пошук та започаткування нових форматів військово-морської взаємодії в регіоні Чорного моря з метою забезпечення свободи судноплавства та протидії агресивній діяльності Росії в цьому регіоні.

Іноземна матеріально-технічна допомога, зокрема транспортні засоби різних типів та призначення, засоби цифрового зв'язку, прилади нічного бачення, снайперські гвинтівки, системи тактичної пеленгації, радіолокаційні станції спостереження, патрульні катери типу «Айленд», контрбатареїні радары, ракети до ПТРК Javelin, яка була отримана впродовж 2020 р. та планується до отримання до кінця поточного року, буде зосереджена на розвитку бойового потенціалу та спроможностей Збройних Сил України.

Загалом упродовж 2020–2021 рр. на закупівлю озброєння буде витрачено 276 млн дол. США міжнародної технічної допомоги, яка надходить від США.

У подальшому, до 2024 р., передбачається постачання додаткової кількості патрульних катерів типу «Айленд» та патрульних катерів типу Mark VI.

Безперечно, виконання ключових завдань оборонної реформи неможливе без відповідного фінансового забезпечення діяльності Міністерства оборони України.

Бюджет Міноборони у 2021 р. становить 117,6 млрд грн, у тому числі:

- 61,1 млрд грн – соціальні виплати;
- 56,5 млрд грн – матеріально-технічне забезпечення.

Передбачений на 2021 р. обсяг бюджетних асигнувань розподілений за такими напрямками:

- 22,7 млрд грн – озброєння та військова техніка (закупівля, модернізація та ремонт ОВТ, забезпечення зв'язком тощо);

- 73,4 млрд грн – персонал (виплата грошового забезпечення, заробітної плати, харчування, речове забезпечення, інші виплати військовослужбовцям);

- 7,1 млрд грн – інфраструктура (будівництво житла, капітальний ремонт військових об'єктів, забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки, арсеналів, баз і складів тощо);

- 14,4 млрд грн – експлуатаційні витрати (закупівля пально-мастильних матеріалів, оплата комунальних послуг, оплата перевезень тощо).

Протягом січня-вересня 2021 р. Міністерство оборони України вживало заходів щодо своєчасної виплати військовослужбовцям основних видів грошового забезпечення в повному обсязі. Проте станом на сьогодні існує дефіцит бюджетних асигнувань для повного забезпечення розрахунків з військовослужбовцями до кінця року.

Зазначений дефіцит утворився через те, що в бюджеті 2021 р. не були враховані кошти для проведення додаткових виплат військовослужбовцям, передбачених законодавством, що мають прив'язку до зміни соціальних стандартів у державі, а також для виплати додаткової винагороди, запровадженої постановою Кабінету Міністрів України [15], за створення безпечних умов виконання бойових завдань та збереження життя і здоров'я під час проведення операції Об'єднаних Сил.

Ця проблема розв'язується шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік щодо реалізації соціальних заходів та інфраструктурних проєктів», яким передбачається збільшення видатків Міністерства оборони на покриття дефіциту в коштах для виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України.

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене, а також із урахуванням ресурсних можливостей держави та пріоритетності виконання ключових завдань оборонної реформи визначена послідовність виконання Міністерством оборони завдань у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі.

У середньо- та короткостроковій перспективі (до кінця 2024 р.) передбачається:

- завершити розробку та прийняття необхідних законодавчих і нормативно-правових актів;

- переозброїти та укомплектувати військові частини (підрозділи) Збройних Сил України визначеною кількістю нових та модернізованих зразків ОВТ;

- створити нову інфраструктуру для забезпечення кібероборони держави та дій у кіберпросторі;

- здійснити автоматизацію процесів управління, в тому числі перевести польову та стаціонарну компоненти системи зв'язку на цифрові засоби, забезпечити органи військового управління комплексами засобів автоматизації, забезпечити використання результатів космічної діяльності;

- досягти сумісності з підрозділами збройних сил НАТО визначеної кількості військових частин (підрозділів) видів (окремих родів) військ (сил) Збройних Сил України;

- запровадити нову систему управління кар'єрою військовослужбовців;

- забезпечити щорічно підготовку персоналу Збройних Сил за новими стандартами військової освіти;

- підготувати необхідну кількість резервістів та збільшити чисельність резервістів оперативного резерву;

- продовжити практику поступового зменшення призову на строкову військову службу;

- побудувати і реконструювати військові об'єкти з метою розгортання військових (військово-морських) баз;
- запровадити нову систему грошового забезпечення військовослужбовців;
- максимально забезпечити військовослужбовців житлом.

У довгостроковій перспективі (до 2030 р.) передбачається:

- набутти необхідного бойового потенціалу стримування силами протиповітряної оборони (протиракетної оборони), засобами радіоелектронної боротьби та підрозділами Сил спеціальних операцій, інтегрованими в єдине захищене інформаційне середовище;
- набутти спроможностей з обмеження будь-яких дій противника, у тому числі недопущення можливості розгортання сил для здійснення актів агресії з морського напрямку;
- створити інтегровані системи управління й розвідки шляхом модернізації існуючих зразків ОВТ і постачання на озброєння комплексів іноземного виробництва;
- набутти спроможностей щодо проведення кібероперацій під час операції сил оборони.

Міністерство оборони в тісній співпраці з Верховною Радою України, іншими органами державної влади, громадянським суспільством та міжнародними партнерами й надалі послідовно забезпечуватиме реалізацію цілей і пріоритетів воєнної політики, визначених Президентом України у Стратегії воєнної безпеки України, виконання заходів щодо нарощування спроможностей Збройних Сил України та інших складових сил оборони для гарантованого захисту суверенітету й незалежності нашої держави.

Перелік літератури

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 240/2016 від 6 червня 2016 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016#Text>.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 473/2021 від 17 вересня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021#Text>.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 березня 2020 р. «Про звіт щодо результатів проведення оборонного огляду Міністерством оборони України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 106/2020 від 24 березня 2020 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106/2020#Text>.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс] : Указ Президента

України № 392/2020 від 14 вересня 2020 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

5. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

6. Про оборону України [Електронний ресурс] : Закон України № 1932-XII від 6 грудня 1991 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 р. «Про Стратегію воєнної безпеки України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 121/2021 від 25 березня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.

8. Біла книга 2019 – 2020. Збройні сили України, Держспецтрансслужба [Електронний ресурс] // Міністерство оборони України. – Режим доступу : https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2020_FINAL.pdf.

9. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей [Електронний ресурс] : Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2011-XII // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

10. Про затвердження Концепції військової кадрової політики Міністерства оборони України на період до 2025 року [Електронний ресурс] : наказ Міністерства оборони України № 280 від 14 вересня 2021 р. // Міністерство оборони України. – Режим доступу : https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/280_nm.PDF.

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання військового обов'язку та проходження військової служби [Електронний ресурс] : Закон України № 205-IX від 17 жовтня 2019 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/205-20#Text>.

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо військових звань військовослужбовців [Електронний ресурс] : Закон України № 680-IX від 4 червня 2020 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-20#Text>.

13. Про додаткові заходи щодо покращення стану зберігання ракет, боеприпасів та продуктів їх утилізації на арсеналах, базах та складах Збройних Сил України [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 799/2019 від 4 листопада 2019 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/799/2019#Text>.

14. Про чисельність Збройних Сил України [Електронний ресурс] : Закон України № 235-VIII від 5 березня 2015 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/235-19#Text>.

15. Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 20 січня 2016 р. № 18 [Електронний ресурс] : постанова Кабінету міністрів України № 741 від 29 липня 2020 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2020-%D0%BF#Text>.